

Nieuwe ideeën gevraagd, en een nieuw kabinet

16 januari 2001 | Het Financieele Dagblad

Door: Boot, A.boot

Arnoud W.A. Boot

Het jaar 2000 stond in het teken van een ongekeerde persoonlijke verrijking. Karl Marx moet zich in zijn graf omgedraaid hebben toen hij hoorde dat zelfs de werknemersorganisatie FNV optieplannen voor werknemers tot inzet van haar beleid had gemaakt.

Toch komt Marx aan zijn trekken. Het kapitalisme is niet alles. Ons welzijn houdt geen gelijke tred met de welvaart. We zien maatschappelijke verarming. Of het nu gaat over zorg, onderwijs, openbaar vervoer of de door files getergde wegen, (bijna) niemand ervaart vooruitgang.

Het probleem ligt primair bij de politiek, maar ook belangrijke maatschappelijke organisaties zoals SER, FNV en VNO-NCW, mogen het zich aanrekenen. Als we naar de politiek kijken dan zien we een verlamrende leegte. Het politieke proces lijkt verworden tot een vierjaarlijkse stoelendans die eindigt in een regeerakkoord dat vervolgens technocratisch en zonder fantasie wordt uitgevoerd. Ongetwijfeld chargeer ik. Maar er is behoefte aan een levendiger politiek proces met meer hoor- en wederhoor, een grotere ideeënproductie en dus meer creativiteit. Maatschappelijke vraagstukken zoals die in onderwijs en zorg zijn complex en vragen om die creativiteit.

De politiek lijkt te pronken met de lofzangen op het Nederlandse poldermodel. De successen betreffen echter het meer ruimte maken voor de markt door het verminderen van het beslag van de overheid op de totale economie gecombineerd met het verminderen van bureaucratische regelgeving. Dit no-nonsensebeleid, tezamen met loonmatiging, heeft zeker zijn vruchten afgeworpen. Prachtig. Maar de echte inzet van het beleid zou moeten zijn dat de overheid zich weer richt op haar kerntaken. Onderwijs, zorg en vervoer behoren hier zeker toe.

Tekenend voor het Haagse technocratische denken is een diner-toespraak van de secretaris-generaal van het ministerie dat over de gezondheidszorg gaat, en die ik vorige maand mocht aanhoren. Als ik de secretaris-generaal mag geloven is het gehele gezondheidszorgbeleid opgehangen aan één financiële doelstelling: de uitgaven beheersen. Vanuit economisch gezichtspunt een nogal onnozele manier om er ontbreken bijvoorbeeld prikkels om efficiënte ziekenhuizen te belonen om maar daar gaat het hier niet om. Waar het wel om gaat, is dat de output, bijvoorbeeld de levensverwachting, de mate van gezondheid van de Nederlander, en onmiddellijk grijpbare zaken zoals wachtlijsten, volledig ondergeschikt zijn gemaakt aan de financiële doelen. Met andere woorden, het verantwoordelijke ministerie speelt voor budgetbeheerder, een soort agent van het ministerie van Financiën.

Het lijkt erop dat het ministerie het zicht kwijt is op waar het echt over gaat: de kwaliteit van de zorg. Het verbaast mij dan ook niets dat Nederland in de gezondheidsstatistieken terrein verliest.

De gezondheidszorg staat niet op zichzelf. Het kabinet heeft goede daden op het punt van marktwerking op zijn conto geschreven. Maar de maatschappelijke verarming betreft juist gebieden waarvoor marktwerking een klein facetje is en zeker niet zaligmakend. Voor zorg, onderwijs en publieke infrastructuur (vervoer) heeft de overheid een primaire verantwoordelijkheid en die heeft ze verzaakt. Het kabinet mag zich dit zwaar aanrekenen. Wezenlijk beleid op deze terreinen is niet te ontdekken. We zien twee typen beleid. Den Haag is of reactief (geef wat extra miljarden als er een opstand over wachtlijsten is), of is dogmatisch (de Betuwelijn en tolpoortjes zullen er hoe dan ook komen). Beide typen beleid zijn ineffectief en dus verspillend.

Wat bovenal ontbreekt is een inspirerend leiderschap van premier Kok. Hij heeft nooit de maatschappelijke verarming ter discussie durven stellen. Als het over beleid gaat is het een budgetbeheerder. Niet voor niets heeft Zalm het zo makkelijk op Financiën; Kok zelf smoort elk initiatief (wat meestel geld kost) in de kiem.

En de maatschappelijke organisaties? Ik hoor ze niet. Dat is verrassend. Het gebrek aan politiek debat biedt toch juist aan hen de mogelijkheid deze leegte op te vullen? Als ik de SER zou zijn, zou ik een continue dialoog willen hebben met de samenleving. Het lijkt erop dat alleen af en toe een plichtmatig rapportje verschijnt, vaak weer een gedrocht om alle groeperingen in een compromis te kunnen vangen. FNV en VNO lijken geheel de gevangenen van hun eigen achterbannen. Dat verdraagt zich kennelijk niet met creatieve ideeën die de maatschappelijke verarming tegengaan.

Maatschappelijke verarming betreft ons allemaal. Denkend aan de creativiteit van de nieuwe economie komt dan de vraag op of een vorm van entrepreneurship kan worden losgelaten op maatschappelijke vraagstukken. Ik weet het niet. Maar alle beetjes helpen. Een leuk initiatief (maar niet specifiek gericht op maatschappelijke problemen) is bijvoorbeeld het 'Instituut voor ideeën' dat is opgericht door de Stichting Maatschappij en Onderneming. En ook collega Bomhof timmert met zijn onderzoeksinstituut Nyfer aan de weg. Van de universiteiten zelf horen we veel te weinig. Inderdaad, zij lijken onderdeel van de maatschappelijke verarming.

Het zal dus toch van de politiek moeten komen. Zij zal van het oplossen van de maatschappelijke verarming haar prioriteit moeten maken. Zij zal zich bovendien los moeten maken van de verlamming die een regeerakkoord op het politieke proces legt. Maatschappelijke vraagstukken vereisen een open debat, en niet een die in de kiem wordt gesmoord door een dergelijk akkoord. Bovenal echter is er behoefte aan vernieuwing die ruimte schept voor creatieve ideeën.

Een derde kabinet-Kok kan dus echt niet.

Prof. dr Arnoud W.A. Boot is partner bij McKinsey & Co en hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.

Metadata

Publicatie Datum	dinsdag, 16 januari 2001 0:00
Auteurs	Boot, A.boot
Bron	Het Financieele Dagblad
Copyright Jaar	2001
Categorie	Optiek
Pagina Nummer	11
Volgnummer	15